Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Udržateľná stratégia EÚ pre rastlinné bielkoviny a oleje

(stanovisko z vlastnej iniciatívy)

(2023/C 75/13)

Spravodajca: **Lutz RIBBE**

Rozhodnutie plenárneho zhromaždenia	20. 1. 2022
Právny základ	článok 52 ods. 2 rokovacieho poriadku
	stanovisko z vlastnej iniciatívy
Príslušná sekcia	sekcia pre poľnohospodárstvo, rozvoj vidieka a životné prostredie
Prijaté v sekcii	5. 10. 2022
Prijaté v pléne	27. 10. 2022
Plenárne zasadnutie č.	573
Výsledok hlasovania	
(za/proti/zdržalo sa)	158/2/3

1. **Závery a odporúčania**

1.1. Chov hospodárskych zvierat v EÚ (zahŕňajúci produkciu mäsových a mliečnych výrobkov a vajec) je hospodársky významnou časťou poľnohospodárstva. V posledných rokoch sa však naň čoraz viac zameriava spoločenská diskusia, okrem iného pre regionálne, ale aj globálne nepriaznivé účinky intenzívnych chovov na životné prostredie a takisto vzhľadom na veľkú závislosť od dovozu krmív. Táto závislosť vyvoláva obavy v súvislosti s krmivovou a potravinovou bezpečnosťou EÚ. Závislosť od dovozu je značná najmä pri rastlinách s vysokým obsahom bielkovín (približne 75 %).

1.2. Okrem implicitného nároku na ornú pôdu mimo EÚ zaberá odvetvie chovu hospodárskych zvierat veľkú časť ornej pôdy aj v EÚ. Približne 50 % úrody sa skŕmi, aby bolo možné vyrobiť živočíšne produkty, a len menej ako 20 % ľudia priamo využijú ako rastlinnú stravu.

1.3. O európskej bielkovinovej stratégii sa diskutuje už roky, ale doteraz sa okrem vyhlásení týkajúcich sa rozvoja pestovania bielkovinových plodín v Európe urobilo len málo. Týmto stanoviskom chce Európsky hospodársky a sociálny výbor (EHSV) poukázať na to, aké ďalšie aspekty by sa v tejto oblasti mali zohľadniť.

1.4. EHSV konštatuje, že zásobovanie bielkovinami v EÚ vykazuje len mierne nedostatky v samotnom potravinárstve pri výrobe (rastlinných) potravín, pričom výraznejšie nedostatky sú skôr v sektore kŕmnych zmesí. Je veľa dobrých dôvodov na rozšírenie pestovania bielkovinových plodín v EÚ a najmä na väčšie využívanie trávnych porastov na kŕmenie zvierat. Napriek existujúcemu potenciálu však čisto kvantitatívne nebude možné veľký dovoz bielkovín úplne nahradiť európskou výrobou bez toho, aby to malo zásadné účinky na ostatné časti poľnohospodárskej výroby.

1.5. EHSV ďalej zdôrazňuje, že rozšírenie pestovania olejnín v EÚ by mohlo viesť aj k pozitívnym vplyvom, ako je sebestačnosť z hľadiska pohonných hmôt pre traktory, väčšia dostupnosť výliskov olejnín, ktoré majú vynikajúci potenciál ako bielkovinové krmivo, a rozšírenie striedania plodín.

1.6. Existuje totiž absolútne obmedzujúci faktor, ktorým sú dostupné poľnohospodárske plochy. V konvenčnom aj ekologickom poľnohospodárstve sa síce neustále podnikajú inovatívne kroky na zvýšenie produktivity, aj tie však majú z hľadiska objemov svoje hranice. EHSV preto považuje za naliehavo potrebné, aby EÚ vypracovala štúdiu o celoeurópskom potenciáli bielkovinových plodín a olejnín, ktoré by sa mohli pestovať na území EÚ, a o tom, aký podiel poľnohospodárskej pôdy by na ne pripadal.

1.7. Dôležitou súčasťou európskej bielkovinovej stratégie musí preto byť celkové zosúladenie chovu hospodárskych zvierat s cieľmi EÚ aj OSN, ktoré sa týkajú európskej a globálnej potravinovej bezpečnosti, sebestačnosti v zásobovaní a udržateľnosti. Zintenzívnenie pestovania bielkovinových plodín v EÚ je len jedným aspektom celej problematiky. Z globálneho hľadiska sa vývoj, pri ktorom sa priemerná spotreba mäsa a mliečnych výrobkov na obyvateľa blíži dnešnej úrovni rozvinutých hospodárstiev, javí ako nezlučiteľný s cieľmi OSN v oblasti udržateľného rozvoja.

1.8. Stratégia EÚ pre rastlinné bielkoviny a oleje by mala prispieť aj k udržateľnému rozvoju vidieckych oblastí v súlade s dlhodobou víziou EÚ pre vidiecke oblasti, napríklad prostredníctvom rozvoja nových regionálnych hodnotových reťazcov, ktoré by boli sebestačné.

1.9. V Nemecku komisia pre budúcnosť poľnohospodárstva (*Zukunftskommission Landwirtschaft*) vymenovaná spolkovou vládou, v ktorej boli zastúpené všetky spoločensky dôležité skupiny, vypracovala v rámci holistického prístupu návrhy pre systém poľnohospodárstva a výživy so zahrnutím odvetvia chovu hospodárskych zvierat. Boli pritom navrhnuté zmeny výrobných spôsobov, ktoré sa majú zaviesť použitím balíka nástrojov (odmeňovanie prostredníctvom trhov a prémií) s cieľom umožniť pokiaľ možno všetkým poľnohospodárom prispôsobiť sa. EHSV Európskej komisii odporúča, aby formát tohto procesu bližšie preskúmala a posúdila, či by nebol vhodný aj pri príprave európskej bielkovinovej stratégie.

1.10. Bielkovinová stratégia, ktorá by slúžila aj cieľom strategickej sebestačnosti v zásobovaní, bude musieť zahŕňať tieto prvky:

— podpora výskumu a inovácií v oblasti rastlinných bielkovín v celom hodnotovom reťazci a na účely optimalizovaného využívania rastlinných zdrojov bielkovín podľa potreby,

— vývoj a intenzívnejšia podpora bielkovinového potenciálu v EÚ,

— posilnenie udržateľnej domácej výroby rastlinných bielkovín, ktorá bude v súlade s prísnymi európskymi normami,

— rozvoj a rozširovanie regionálnych hodnotových reťazcov a regionálnych spracovateľských kapacít,

— nepretržitá spolupráca s inštitúciami a poľnohospodárskymi organizáciami s cieľom podporiť pestovanie a používanie domácich rastlinných bielkovín v potravinárskom priemysle a v odvetví výroby krmív,

— ďalšie zvyšovanie potenciálu výnosu zlepšením a rozšírením šľachtiteľských stratégií,

— rozširovanie vzdelávacích a poradenských služieb a prenosu znalostí,

— umožnenie a uľahčenie produkcie bielkovinových plodín v oblastiach ekologického záujmu,

— väčšie prepojenie chovu hospodárskych zvierat s regionálnym krmivovým potenciálom,

— dôsledné dodržiavanie stanovených limitov znečistenia emisiami (dusičnany v povrchových a podzemných vodách, amoniak atď.) a internalizácia externých nákladov,

— podpora takých spôsobov chovu, ktoré čo najlepšie zodpovedajú potrebám zvierat, a to informovaním spotrebiteľov a označovaním výrobkov,

— stanovenie výrobných a kvalitatívnych noriem, pokiaľ ide o zdravotné a ekologické dôsledky dovozu výrobkov konkurujúcich výrobkom z EÚ,

— sprievodná informačná kampaň o environmentálnych a zdravotných dôsledkoch rôznych stravovacích návykov.

2. **Úvod a súvislosti**

2.1. Poľnohospodárska politika a prax EÚ boli úspešné, pokiaľ ide o zásobovanie potravinami, teraz sa však, okrem iného v rámci stratégie „Z farmy na stôl“, viac zameriavajú na problematiku udržateľného rozvoja, dosiahnutie cieľov Európskej zelenej dohody a cieľov OSN v oblasti udržateľného rozvoja. Najneskôr od pandémie COVID-19 a začiatku vojny na Ukrajine sa pozornosť okrem toho upriamuje na cieľ strategickej sebestačnosti v zásobovaní.

2.2. Chov hospodárskych zvierat v EÚ (zahŕňajúci produkciu mäsových a mliečnych výrobkov a vajec) je hospodársky významnou časťou poľnohospodárstva. V posledných rokoch sa však naň z rôznych dôvodov čoraz viac zameriava spoločenská diskusia. Jedným z týchto dôvodov je veľká závislosť od dovozu krmív.

2.3. Európsky parlament vo svojom uznesení o Európskej stratégii podpory bielkovinových plodín uvádza, že „Európska únia trpí veľkým deficitom rastlinných proteínov z dôvodu dopytu odvetvia chovu hospodárskych zvierat“ a že sa „napriek využívaniu vedľajších produktov z výroby biopalív v krmive“ dosiahol len malý pokrok ([1]). „Únia vyčleňuje na bielkovinové plodiny len 3 % svojej ornej pôdy a dováža viac ako 75 % dodávok rastlinných bielkovín, najmä z Brazílie, Argentíny a zo Spojených štátov“ ([2]), hoci „európska produkcia surovín bohatých na bielkoviny stúpla od roku 1994 do roku 2014 z 24,2 na 36,3 milióna ton (+ 50 %), no súčasne došlo k zvýšeniu spotreby z 39,7 milióna ton na 57,1 milióna ton (+ 44 %)“ ([3]). K vytvoreniu týchto závislostí prispeli rôzne politické rozhodnutia, napríklad memorandum o porozumení týkajúce sa olejnín (tzv. *Blair House Agreement*).

2.4. Dôležitú a pre odvetvie výroby krmív priam rozhodujúcu úlohu ([4]) zohráva sójová múčka, ktorá „je významnou zložkou v kŕmnych zmesiach z dôvodu svojho vysokého obsahu bielkovín (vyše 40 %), obsahu aminokyselín a celoročnej dostupnosti, čo obmedzuje potrebu častej zmeny zloženia“ ([5]). Ročná spotreba sóje vzrástla v Európe z 2,4 milióna ton v roku 1960 na necelých 36 miliónov ton. Na uspokojenie tohto obrovského dopytu po sóji je potrebných takmer 15 miliónov ha, „z ktorých 13 miliónov ha sa nachádza v Južnej Amerike“ ([6]), čo je viac ako celá plocha ornej pôdy v Nemecku (11,7 milióna hektárov) ([7]). Absolútne prevažnú časť dovážanej sóje (približne 94 %) tvoria geneticky modifikované druhy.

2.5. Rastliny s vysokým obsahom bielkovín (vyše 15 %) uvedené v dokumente Komisie „predstavujú približne štvrtinu celkovej ponuky surových rastlinných bielkovín v EÚ“ ([8]). Hoci obilniny a trávne porasty **významne** „prispievajú k celkovej ponuke rastlinných bielkovín“, je zarážajúce, že Komisia ich pri strategických úvahách o rastlinných bielkovinách „z dôvodu nízkeho obsahu bielkovín“ a „malého významu pre trh“ nezohľadňuje ([9]). S takouto argumentáciou EHSV nemôže súhlasiť.

2.6. Vysoký objem dovozu, zvlášť v prípade sóje, súvisí najmä s tým, že z dôvodu prirodzených podmienok pestovania v USA a Južnej Amerike tam možno sóju produkovať ďaleko nákladovo efektívnejšie. Okrem toho zohrávajú čiastočnú úlohu podstatne menej prísne environmentálne a sociálne normy. Príkladom je výrub prirodzených lesov v Južnej Amerike, ako aj vyháňanie domorodých národov, ale aj malých poľnohospodárov ([10]). EHSV víta skutočnosť, že Komisia uznala tento problém a zaviazala sa k „dodávateľským reťazcom, ktoré neprispievajú k odlesňovaniu“ ([11]).

([1]) Uznesenie Európskeho parlamentu zo 17. apríla 2018 o Európskej stratégii podpory bielkovinových plodín (Ú. v. EÚ C 390, 18.11.2019, p. 2).

([2]) Uznesenie Európskeho parlamentu zo 17. apríla 2018 (Ú. v. EÚ C 390, 18.11.2019, s. 2) odôvodnenie E. Poznámka EHSV: 75 % závislosť sa vzťahuje na plodiny s vysokým obsahom bielkovín. Skutočnosť, že významným zdrojom bielkovín pre zvieratá sú trávy a obilniny, sa v mnohých diskusiách z nepochopiteľných dôvodov zanedbáva.

([3]) Uznesenie Európskeho parlamentu zo 17. apríla 2018 (Ú. v. EÚ C 390, 18.11.2019, s. 2) odôvodnenie L.

([4]) Správa Komisie Rade a Európskemu parlamentu o rozvoji rastlinných bielkovín v Európskej únii [COM(2018) 757 final, s. 2].

([5]) COM(2018) 757 final, s. 3.

([6]) Uznesenie Európskeho parlamentu zo 17. apríla 2018 (Ú. v. EÚ C 390, 18.11.2019, s. 2) odôvodnenie L.

([7]) Celková poľnohospodárska plocha EÚ (vrátane lúk a pasienkov) podľa údajov Eurostatu predstavuje 174 miliónov hektárov (údaje spred Brexitu).

([8]) COM(2018) 757 final.

([9]) Uznesenie Európskeho parlamentu zo 17. apríla 2018 (Ú. v. EÚ C 390, 18.11.2019, s. 2).

([10]) Stanovisko EHSV na tému *Minimalizácia rizika odlesňovania a degradácie lesov spojeného s výrobkami uvádzanými na trh EÚ* (Ú. v. EÚ C 275, 18.7.2022, s. 88).

([11]) Stanovisko EHSV na tému *Minimalizácia rizika odlesňovania a degradácie lesov spojeného s výrobkami uvádzanými na trh EÚ* (Ú. v. EÚ C 275, 18.7.2022, s. 88).

Ani pri posledných návrhoch reformy SPP, ani pri rokovaniach s krajinami združenia Mercosur nevyvinula EÚ dostatočné iniciatívy, ktoré by mohli viesť k skutočnému zmenšeniu závislosti od dovozu.

2.7. V tejto súvislosti je vhodné poznamenať, že pravidlá doterajšej SPP boli prospešné najmä pre pestovanie bielkovinových plodín vďaka takzvaným oblastiam ekologického záujmu, ktoré po reforme prestanú existovať: „Rastliny viažuce dusík sú najčastejšie uvádzaným druhom pre oblasti ekologického záujmu.“ Až 37 % týchto oblastí sa využíva na zodpovedajúci účel. Na vyhodnotenie odovzdaných národných strategických plánov na realizáciu novej SPP sa ešte stále čaká, takže sa zatiaľ nemožno vyjadriť k tomu, či prinesú zlepšenie alebo zhoršenie. Je pravda, že členské štáty majú k dispozícii viacero možností (najmä viazané platby) na podporu pestovania, ale po prvých analýzach sa možno obávať, že a) nie všetky členské štáty ich budú využívať a b) úrovne podpory nie sú dostatočne atraktívne.

2.8. EHSV sa jasne vyjadril, že „zlepšenie bielkovinovej sebestačnosti EÚ je žiaduce zo všetkých hľadísk. Dovoz sóje z tretích krajín môže spôsobovať odlesňovanie, degradáciu lesov a ničenie prirodzených ekosystémov v niektorých krajinách jej výroby. Vývoj strukovín s vysokým obsahom bielkovín v Únii by obmedzil využívanie dovozu, a tým by mal pozitívny vplyv na klímu a životné prostredie.“ ([12])

2.9. Proti tomuto stanovisku nepočuť zo žiadnej strany námietky. V EÚ sa už dlhšie diskutuje o potrebe zodpovedajúcej „európskej bielkovinovej stratégie“, avšak okrem vyhlásení na podporu rozšírenia európskeho pestovania bielkovinových plodín a zverejnenia nástrojov uvedených v bode 2.7 sa oveľa viac zatiaľ neudialo. Od účinnej „európskej bielkovinovej stratégie“ sme teda veľmi vzdialení.

2.10. Od začiatku pandémie COVID-19, minimálne však v dôsledku vojny na Ukrajine, je zrejmé, že globálna deľba práce a obchodné vzťahy nemajú len pozitívny vplyv. Môžu spôsobovať problémy, nad ktorými sme sa doteraz nezamýšľali vôbec alebo dostatočne. Nové heslo znie: strategická sebestačnosť v zásobovaní. Bez ohľadu na to, či myslíme na nedostatočné zásobovanie pri rúškach, liekoch, polovodičových výrobkoch alebo fosílnych zdrojoch energie, ako sú plyn, ropa, či uhlie: závislosti môžu spôsobiť extrémne narušenie hospodárskej a spoločenskej stability.

2.11. Vojna na Ukrajine a jej očakávateľné dlhodobé dôsledky trvalo postihnú európske aj svetové poľnohospodárstvo a európske potravinárstvo a vyžadujú si zmeny.

2.12. EHSV vo svojom uznesení *Vojna na Ukrajine a jej hospodárske, sociálne a environmentálne dôsledky* preto okrem iného uvádza „že konflikt bude mať nepopierateľne závažné dôsledky pre poľnohospodársky a potravinársky sektor EÚ, ktorý si bude vyžadovať dodatočnú podporu, [a] v tejto súvislosti zdôrazňuje, že sa EÚ musí dôraznejšie zasadzovať za **udržateľné potravinové systémy** a […] najmä zlepšiť svoju potravinovú bezpečnosť znížením závislosti od kľúčových dovážaných poľnohospodárskych výrobkov a vstupov“ ([13]).

2.13. EHSV zároveň zdôrazňuje, že „dôsledkami vojny by nemali utrpieť ochrana klímy a udržateľný rozvoj“ a že ciele udržateľného rozvoja z Agendy 2030 OSN podporujú aj mier, bezpečnosť a zmierňovanie chudoby. Vďaka **Európskej zelenej dohode** by sa dosiahol pokrok vo vykonávaní Agendy 2030 OSN a v spravodlivej transformácii.

2.14. Aj vo vyhlásení najvyšších predstaviteľov štátov a vlád z Versailles z 11. marca 2022 sa uvádza: „Zlepšíme našu potravinovú bezpečnosť znížením našej závislosti od kľúčových dovážaných poľnohospodárskych výrobkov a vstupov, a to najmä zvýšením produkcie rastlinných bielkovín v EÚ.“ ([14])

([12]) Prieskumné stanovisko EHSV na žiadosť francúzskeho predsedníctva Rady EÚ na tému *Potravinová bezpečnosť a udržateľné potravinové systémy* (Ú. v. EÚ C 194, 12.5.2022, s. 72), bod 1.3. ii).
([13]) Uznesenie EHSV prijaté na plenárnom zasadnutí 24. marca 2022 (Ú. v. EÚ C 290, 29.07.2022, s. 1).
([14]) https://www.consilium.europa.eu/media/54784/20220311-versailles-declaration-sk.pdf.

3. **Fakty a trendy**

3.1. EHSV sa domnieva, že pri vypracúvaní komplexnej európskej bielkovinovej stratégie je potrebné oveľa dôkladnejšie prediskutovať a zohľadniť systémové otázky. Patrí sem aj odpoveď na otázku, ako sa má z hľadiska strategickej európskej sebestačnosti v zásobovaní a z hľadiska globálnych aj regionálnych aspektov udržateľného rozvoja hodnotiť súčasný systém a aké výhody a nevýhody predstavuje pre poľnohospodárov, spotrebiteľov, životné prostredie a hospodárske zvieratá. Potrebné je však zohľadniť aj aktuálne trendy, ktoré vplývajú na zásobovanie bielkovinami.

Tanier, nádrž alebo koryto – čo budeme pestovať a čo sa stane s úrodou poľnohospodárskych plodín

3.2. Bez veľkého objemu dovozu bielkovín by súčasná vysoká produkcia mäsa v Európe nebola možná, aj keď už teraz sa veľká časť poľnohospodárskej úrody skrmuje. V Nemecku sú to napr. až takmer dve tretiny celkovej úrody, konkrétne takmer všetky trávne porasty (ktoré my ľudia samozrejme nemôžeme zužitkovať priamo), ale aj 60 % úrody kukurice a obilnín ([15]). Z hľadiska objemu nie je druhým najdôležitejším využitím úrody výroba potravín rastlinného pôvodu, ale jej technické využitie na získanie energie (kukurica na bioplyn, repka olejná na bionaftu, obilniny a cukrová repa na bioetanol). Až na treťom mieste je priame využitie plodín ako potravín. Potraviny rastlinného pôvodu konzumované v Nemecku, najmä chlebové obilniny, zemiaky, cukor, repkový olej a poľná zelenina, tvoria len 11 % celkovej rastlinnej výroby.

3.3. Aj 93 % dovážaných rastlinných bielkovín sa používa ako krmivo. Práve tento dovoz, ako aj rozsah a intenzita produkcie mäsa sa v posledných rokoch stali predmetom mnohých spoločenských diskusií.

3.4. Je potrebné uvedomiť si dve veci: Po prvé, zásobovanie bielkovinami v EÚ vykazuje len mierne nedostatky v samotnom potravinárstve pri výrobe (rastlinných) potravín, pričom výraznejšie nedostatky sú skôr v sektore kŕmnych zmesí. Po druhé, veľký dovoz bielkovín nebude možné úplne nahradiť európskou výrobou bez zásadných účinkov na ostatné časti poľnohospodárskej výroby.

3.5. Existuje totiž absolútne obmedzujúci faktor, ktorým sú dostupné poľnohospodárske plochy. V konvenčnom aj ekologickom poľnohospodárstve sa síce neustále podnikajú inovatívne kroky na zvýšenie produktivity, aj tie však majú z hľadiska objemov svoje hranice. Združenie priemyslu spracovania olejnín v Nemecku preto po podrobnej analýze dospelo k záveru, že je dôležité naďalej zabezpečovať dodávateľské kanály týchto bielkovinových surovín, pretože dosiahnutie úplnej sebestačnosti domácimi bielkovinami je naďalej nerealistické ([16]).

3.6. Tieto zásadné vyjadrenia by sa nemali chápať nesprávne: je veľa dobrých dôvodov na intenzívnu podporu rozšírenia pestovania bielkovinových plodín a olejnín v EÚ. Tieto plodiny viažu dusík v pôde, takže zmenšujú potrebu minerálneho dusíka, zlepšujú kvalitu a úrodnosť pôdy a pozitívne prispievajú k ochrane klímy (napr. menšia potreba prepravy, menej odlesňovania, menšia potreba prevádzkových materiálov). Rozsiahlejším striedaním plodín sa dosahuje menej častý výskyt škodcov a pozitívny vplyv na biodiverzitu. Dnes sa bielkovinové plodiny pestujú len na malej časti poľnohospodárskej plochy (približne 3 %). Ich veľmi užitočné rozšírenie však nevyhnutne pôjde na úkor iných pestovaných plodín, napr. iných kultúrnych rastlín alebo plodín určených na energetické využitie, alebo bude konkurovať ekologickým opatreniam.

Aktuálne trendy

3.7. Preto je vhodné najprv opísať a analyzovať trendy, ktoré by mohli mať vplyv na budúci chov a výživu hospodárskych zvierat, a tým na dopyt po bielkovinách a na ich kvalitu.

([15]) V roku 2017 sa v EÚ27 na poľnohospodárske účely využívalo 178,7 milióna ha: z toho 105,5 mil. ha bola orná pôda, pričom na 63 % tejto plochy (t. j. 66,8 mil. ha) sa pestovali plodiny na výrobu krmív. Pozri: https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1196852/umfrage/landwirtschaftliche-flaechen-in-der-eu-nach-nutzungsart/.

([16]) *Verband der ölsaatenverarbeitenden Industrie in Deutschland (OVID): Eiweißstrategie 2.0*, 2019.

3.7.1. Na jednej strane už badať zmenu v spotrebiteľskom správaní. Čoraz viac spotrebiteľov obmedzuje svoju konzumáciu mäsa alebo od nej upúšťa úplne. Vhodnosť vysokej miery konzumácie mäsa v Európe sa medzičasom začína spochybňovať aj z výživových dôvodov. V niektorých členských štátoch už možno pozorovať pokles konzumácie mäsa ([17]). Jasne to vyplýva nielen zo štatistík, ale vidno to aj v regáloch supermarketov, kde viditeľne pribúdajú „mäsové náhrady" vyrobené z bielkovinových plodín.

3.7.2. Druhý trend možno charakterizovať ako „menej mäsa, ale kvalitnejšieho": pribúdajú prémiové programy, ktoré vsádzajú na lepšie životné podmienky zvierat a viac regionálnych výrobkov, čo má vplyv na kŕmenie. Čoraz viac spotrebiteľov tak dbá na to, ako sa zvieratá chovajú a či sa napríklad kŕmia miestne vyrábaným krmivom a/alebo geneticky nemodifikovaným krmivom, či majú pasienkový výbeh atď. V EÚ už v tomto možno pozorovať veľkú diferenciáciu.

3.7.3. Na takýto trend sa v minulosti hľadelo ako na úzku špecializáciu, možno však pozorovať zásadné zmeny: mnohé veľké obchodné reťazce vo viacerých členských štátoch už postupne sprísnili požiadavky na čerstvé mäsové výrobky, pokiaľ ide o dobré životné podmienky zvierat a vplyv na životné prostredie. Chystajú sa ďalšie radikálne zmeny: napríklad niektoré veľké diskontné obchodné reťazce budú od roku 2030 celý svoj sortiment čerstvého mäsa odoberať už len z chovov so stajňami otvorenými do okolia a chovov s vonkajším výbehom. Táto zmena sa týka všetkých skupín hospodárskych zvierat (hovädzieho dobytka, ošípaných, kurčiat a moriek).

3.7.4. Aj plánovaný, resp. už prebiehajúci nárast ekologického poľnohospodárstva v EÚ bude mať vplyv na zásobovanie krmivom (a dovoz sóje). Ekologický chov hospodárskych zvierat rastie podľa údajov Európskej komisie ročne o 10 %. Cieľ 25 % zo stratégie „Z farmy na stôl" by tu predstavoval ďalšiu hybnú silu, ak sa budú trhy zodpovedajúco vyvíjať, k čomu sa má prispieť pomocou SPP. Keďže celosvetovo sa len 6 % sóje distribuuje ako geneticky nemodifikovaná sója, musia sa podniky obzerať po alternatívach a/alebo čoraz viac vyrábať vlastné krmivo.

3.7.5. Aj pri mlieku už badať jasné zmeny: v mnohých členských štátoch vyžaduje potravinársky maloobchod od mliekarní mlieko a mliečne výrobky bez použitia genetického inžinierstva pri kŕmení dojníc. To viedlo k tomu, že napr. v Nemecku sa medzičasom pri 70 % výroby mlieka už na kŕmenie nepoužíva sójová múčka. Trh sa začína diferencovať. Príkladom môže byť rozlišovanie mlieka produkovaného zvieratami z pastvín, kŕmenými senom alebo z horských chovov. Mliečne výrobky však zostávajú mimoriadne dôležitým zdrojom bielkovín a sú prístupné pre všetkých ako súčasť vyváženej stravy pre všetky vekové skupiny obyvateľstva.

3.7.6. V tejto súvislosti je potrebné pripomenúť aj informačnú správu EHSV na tému *Prínosy extenzívneho chovu hospodárskych zvierat a organických hnojív v kontexte Európskej zelenej dohody*, v ktorej sa extenzívny chov hospodárskych zvierat (na trvalých lúkach a pasienkoch) vyzdvihuje nielen z dôvodu jeho osobitného významu pre biodiverzitu a ďalšej užitočnosti pre ekológiu a kultiváciu pôdy, ale aj z dôvodu jeho kľúčovej úlohy „pri poskytovaní udržateľných, zdravých, bezpečných a vysokokvalitných potravín, najmä v súvislosti s rastúcou svetovou populáciou" ([18]). Potreba zdôrazniť „úlohu pasienkov a pestovaných ďatelín ako dôležitého zdroja bielkovín pre prežúvavce" sa uvádza aj v ďalšom stanovisku výboru ([19]).

3.7.7. Ďalší, úplne iný vývoj, ktorý môže mať katastrofálne ekonomické dôsledky pre poľnohospodárstvo, tradičný chov hospodárskych zvierat a celý poľnohospodársko-potravinársky systém tohto odvetvia, predstavuje vývoj takzvaného umelého mäsa, ktoré však nemá nič spoločné s mäsom, ale je priemyselným výrobkom vyrábaným v reaktoroch. Pôvodcami tohto trendu nie sú ani spotrebitelia, ani poľnohospodári, ale veľké nadnárodné koncerny, ako je Cargill, Tyson Foods alebo Nestlé. Skúmajú, resp. vyvíjajú postupy výroby umelého mäsového tkaniva v priemyselných reaktoroch. Argumentujú tým, že to, čo robia poľnohospodári počas celých dejín ľudstva v tradičných chovoch hospodárskych zvierat (konkrétne to, že nechávajú rásť bunky), dokážu dosiahnuť v reaktore s oveľa menšou potrebou pôdy, pričom zostávajú

([17]) V Nemecku v rokoch 1995 až 2021 konzumácia bravčového mäsa na obyvateľa klesla z 39,8 na 31 kg.
([18]) Informačná správa EHSV na tému *Prínosy extenzívneho chovu hospodárskych zvierat a organických hnojív v kontexte Európskej zelenej dohody*.
([19]) Prieskumné stanovisko EHSV na žiadosť francúzskeho predsedníctva Rady EÚ na tému *Potravinová bezpečnosť a udržateľné potravinové systémy* (Ú. v. EÚ C 194, 12.5.2022, s. 72).

pochybnosti, pokiaľ ide o úspory vody a iných zdrojov, a taktiež rôzne neznáme v súvislosti s „kvalitou“ a nižšími nákladmi. EHSV žiada, aby sa začala široká spoločenská diskusia o obavách týkajúcich sa tohto potenciálneho vývoja a jeho negatívnych dôsledkov pre chovateľov hospodárskych zvierat a reťazec mäsovýroby, pretože môžu spôsobiť ekonomické škody a negatívne ovplyvniť zamestnanosť vo všetkých členských štátov a v celej EÚ.

Politické reakcie

3.8. Medzičasom sa objavujú jednoznačné politické reakcie, ktoré sčasti obsahovo idú ešte ďalej ako stratégia „Z farmy na stôl“ a vznikli aj v rámci úplne inej spoločenskej diskusie. V Nemecku napríklad spolková vláda v júli 2020 vymenovala spomínanú komisiu pre budúcnosť poľnohospodárstva, ktorá pozostávala z 32 členov zastupujúcich veľmi rôznorodé spoločenské skupiny, ale aj tradičné združenia poľnohospodárov a boli v nej aj zástupcovia vedy. Cieľom bolo vypracovať víziu budúcnosti systému poľnohospodárstva a výživy, ktorú by akceptovalo široké spektrum spoločnosti. V júni 2021 boli jednohlasne schválené a zverejnené jej odporúčania. Vychádzajú zo spoločnej zásady: zodpovednosť poľnohospodárstva z hľadiska ekológie a etiky (pri chove hospodárskych zvierat) sa najefektívnejšie a najtrvalejšie zlepší tak, že sa zavedením nových nástrojov nájdu spôsoby finančného odmeňovania udržateľnejších výrobných postupov, čím by sa takéto postupy stali z hľadiska podnikového hospodárstva rentabilnými.

3.9. V problematike chovu hospodárskych zvierat sa táto komisia pripojila k odporúčaniam kompetenčnej siete pre chov hospodárskych zvierat (*Kompetenznetzwerk Nutztierhaltung*), ktorú vymenovalo spolkové ministerstvo poľnohospodárstva. Jej návrhy boli uverejnené vo februári 2020 ([20]). Načrtáva sa v nich stratégia transformácie chovu hospodárskych zvierat s výrazným zvýšením úrovne dobrých životných podmienok zvierat. Stratégia zahŕňa financovanie z daní alebo poplatkov v spojení s vyššími trhovými cenami a poskytovanie prémií naviazané na záväzné označovanie chovov hospodárskych zvierat so zodpovedajúco stanovenými chovnými normami. Má to zásadný význam z hľadiska poskytnutia hospodárskych perspektív dotknutým poľnohospodárom. Cieľom transformačnej stratégie je zabezpečiť existenciu chovateľských podnikov a zároveň zmenšiť počet hospodárskych zvierat.

3.10. Celkovo možno povedať, že sa súčasné formy chovu hospodárskych zvierat v Európe sčasti zásadne líšia tak z hľadiska dopytu po dovoze (najmä sóje), ako aj z hľadiska regionálneho vplyvu na životné prostredie. Kým skôr tradičné, resp. extenzívno-ekologické regionálne chovy viazané na určité plochy sú zväčša založené na regionálnych prevádzkových materiáloch a krmivách a majú zanedbateľné dôsledky pre životné prostredie alebo čiastočne sú dokonca potrebné na zachovanie kultúrnej krajiny, súčasný a rastúci objem intenzívneho chovu hospodárskych zvierat zaťažuje regionálne životné prostredie a je napriek už veľkým nárokom na ornú pôdu v EÚ vo veľkej miere založený na dovážanom krmive, ktorého výroba má v krajinách pôvodu rozsiahle dôsledky (okrem iného prispieva ku globálnemu odlesňovaniu a zmene klímy, ale mení aj sociálne pomery).

3.11. Dôležitou súčasťou európskej bielkovinovej stratégie musí preto byť celkové zosúladenie chovu hospodárskych zvierat s cieľmi EÚ aj OSN, ktoré sa týkajú európskej a globálnej potravinovej bezpečnosti, sebestačnosti v zásobovaní a udržateľnosti. Zintenzívnenie pestovania bielkovinových plodín v EÚ je jedným aspektom celej problematiky, avšak globálne dochádza k takému vývoju, že sa priemerná spotreba mäsa a mliečnych výrobkov na obyvateľa blíži dnešnej úrovni v rozvinutých hospodárstvach, čo je nezlučiteľné s cieľmi OSN v oblasti udržateľného rozvoja. Je nevyhnutné znížiť stavy hospodárskych zvierat.

3.12. Spomínaná nemecká komisia pre budúcnosť poľnohospodárstva takéto posúdenie súčasného systému poľnohospodárstva a výživy v zásade už urobila, a to v procese spoločenskej diskusie, ktorý si zaslúži, aby ho členské štáty EÚ a samotná Európska komisia dôkladnejšie zanalyzovali. V posúdení sa na jednej strane vyzdvihujú nesporné pozitíva, ktoré spoločnosti poľnohospodárstvo prináša, zároveň sa komisia kriticky stavia k tomu, na čom je vývoj výroby v posledných rokoch založený a aké dôsledky priniesol: „Opačnou stranou mince tohto pokroku je nadmerné využívanie prírody a životného prostredia, zvierat a biologických cyklov až po nebezpečné ovplyvňovanie klímy. Rovnako sa

([20]) https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/DE/_Tiere/Nutztiere/200211-empfehlung-kompetenznetzwerk-nutztierhaltung.html.

poľnohospodárstvo nachádza v kríze aj z ekonomického hľadiska. Rôzne, v neposlednom rade aj politické faktory viedli k takým spôsobom hospodárenia, ktoré z dlhodobého hľadiska nie sú ekologické, ekonomické, ani sociálne udržateľné. […] Pokiaľ ide o externé náklady, ktoré prevládajúce formy výroby so sebou prinášajú, je pokračovanie dnešného systému poľnohospodárstva a výživy bezo zmeny z hľadiska ekológie a etiky pri chove hospodárskych zvierat, ako aj z hospodárskych dôvodov neúnosné.“ ([21])

4. **Požiadavky: zabezpečiť udržateľné zásobovanie bielkovinami a vyzdvihnúť úlohu olejnín**

4.1. V Európe, v ktorej sa sebestačnosť v zásobovaní stále viac uznáva ako strategický cieľ, sú úplne namieste porovnania s energetickou politikou: je potrebné čo najviac zmenšiť závislosť od dovozu a zamerať sa na udržateľné uspokojovanie dopytu z vlastných zdrojov.

4.2. Na rozdiel od energetiky, kde sa môže podariť kompenzovať nedostatok fosílnych palív novými technológiami (využitie vetra, slnka, biomasy, vodíka a pod.), musí globálne potravinárstvo výrobu a spotrebu prispôsobiť potenciálu obmedzeného prírodného kapitálu (najmä pôda, ale aj biodiverzita). To musí byť sprevádzané stanovením priorít využívania poľnohospodárskej produkcie. Najvyššiu prioritu musí mať zásobovanie ľudí rastlinnými produktmi (obilninami, ovocím, zeleninou atď.). Našťastie nie je dôvod obávať sa, že by EÚ tento dopyt vlastného obyvateľstva nedokázala uspokojiť. Vzhľadom na rastúce obavy z hladu vo svete je však potrebné vziať do úvahy, že tento problém hladu nemožno vyriešiť výrobou mäsa. Naopak: krmivá (ale aj biomasa na energetické účely) konkurujú potravinám.

4.3. Tento konflikt vo využívaní pôdy sa vyostruje tým, že poľnohospodárstvo je takmer vo všetkých regiónoch EÚ vystavané niekedy značnému konkurenčnému boju o pôdu: stratou poľnohospodárskych plôch v prospech (mestskej) zástavby, infraštruktúry a pod. podľa výpočtov EÚ môže do roku 2030 ubudnúť takmer 1 milión hektárov poľnohospodárskej pôdy.

4.4. Napriek tomu môžeme v EÚ v globálnom porovnaní hovoriť o priaznivej situácii: poľnohospodárstvo EÚ, ktoré sa riadi zásadami „európskeho modelu poľnohospodárstva“ ([22]), je jednoznačne schopné poskytnúť všetkým obyvateľom EÚ kvalitné rastlinné produkty a okrem toho dokáže dodať značné množstvá krmiva, ktoré však nestačia na uspokojenie súčasného dopytu. Vzhľadom na predvídaný výpadok dodávok obilia z Ukrajiny a Ruska do hladových regiónov je navyše potrebné položiť si otázku, či by sme nemohli v EÚ skrmovať menej obilia (resp. menej produktov z neho pridávať do paliva) v snahe prispieť k riešeniu vyostrujúceho sa globálneho problému hladu a takisto zlepšiť zásobovanie bielkovinami.

4.5. V európskej bielkovinovej stratégii je potrebné zohľadniť, že prežúvavce (ale nie len tie) dokážu zužitkovať trávu, čo je schopnosť, ktorú ľudia nemajú. Aj v prípade monogastrických zvierat (ošípané a hydina) by sa časť kŕmnych dávok mohla zabezpečiť využitím trávnych porastov. Trávne porasty by tak mohli prestavovať zásadný stavebný kameň udržateľného zásobovania bielkovinami, avšak v súčasných politických diskusiách sa na to nekladie dostatočný dôraz. K zníženiu podielu rastlinných bielkovín na výžive hospodárskych zvierat môže prispieť aj rozhodnutie znovu povoliť používanie živočíšnej múčky získavanej zo zvierat a hmyzu pri výžive hospodárskych zvierat, ktoré minulý rok prijala EÚ.

4.6. Nedávne štúdie odborných grémií Únie na podporu olejnín a bielkovinových rastlín (UFOP) o potenciáli repky olejnej a strukovín pri pestovaní a kŕmení presvedčivo ukazujú, že z hľadiska pestovateľskej techniky existuje potenciál značne rozsiahlejšieho pestovania repky olejnej a strukovín a zároveň podstatného rozšírenia striedania plodín. Podiel repky olejnej a strukovín by mohol vždy predstavovať približne 10 % plochy ornej pôdy, čo napr. v prípade strukovín (najmä hrachu siateho, bôbu obyčajného, sóje fazuľovej, rôznych druhov lupín) zodpovedá viac než zdvojnásobeniu súčasnej úrovne. Viacej olejnín teda nebráni udržateľnému využívaniu pôdy, práve naopak. Samozrejme, že je možné ich pestovať len na úkor iných kultúr.

4.7. Z tejto štúdie však tiež vyplýva, že potreby súčasného stavu hospodárskych zvierat nemožno pokryť sebestačne a musí dôjsť k zníženiam stavov hospodárskych zvierat, ak sa chceme priblížiť k cieľu strategickej sebestačnosti v zásobovaní.

([21]) Záverečná správa komisie pre budúcnosť poľnohospodárstva.
([22]) Stanovisko EHSV na tému *Možná transformácia spoločnej poľnohospodárskej politiky* (Ú. v. EÚ C 354, 28.12.2010, s. 35).

4.8. EHSV preto považuje za naliehavo potrebné, aby EÚ vypracovala štúdiu o celoeurópskom potenciáli bielkovinových plodín a olejnín, ktoré by sa mohli pestovať na území EÚ. Pritom je nevyhnutné brať do úvahy udržateľnosť využívania pôdy (striedanie plodín, úrodnosť pôdy, inkluzívnu biodiverzitu). Z výsledkov tejto štúdie by sa malo potom vyvodiť, aké sú nároky na pôdu pre zdravú výživu obyvateľov EÚ založenú na rastlinných bielkovinách. Na základe toho možno následne stanoviť, čo zostane na krmivo (resp. na energetické účely), a tým aj objemy dovozu potrebné na chov hospodárskych zvierat, ktorý neprekračuje európske a globálne ekologické hranice chovu hospodárskych zvierat orientovaného na udržateľný rozvoj a dobré životné podmienky zvierat. Európska bielkovinová stratégia musí potom poskytnúť odpoveď aj na otázku, aké bude mať dôsledky na existujúce obchodné dohody (napríklad s krajinami združenia Mercosur) a ako možno udržateľne hospodáriacich poľnohospodárov v EÚ chrániť pred dovozom výrobkov z neudržateľnej výroby.

4.9. EHSV pokladá za dôležité zdôrazniť, že olej pochádzajúci z pestovania olejnín na 10 % plochy ornej pôdy v EÚ by mohol zabezpečiť energetickú sebestačnosť v zásobovaní poľnohospodárskych traktorov palivom, ak sa použije len na tento účel. Už v skorších stanoviskách poukázal na to, že považuje za zmysluplné vytvoriť osobitný program používania neesterifikovaných (teda čistých) rastlinných olejov v poľnohospodárskych strojoch a nesústreďovať sa na primiešavanie do motorovej nafty ([23]). Malo by sa však zvážiť aj používanie palív typu B100 (100 % esterifikovaný rastlinný olej). Výlisky vznikajúce pri lisovaní predstavujú vynikajúce bielkovinové krmivo (to isté platí napríklad o odpade vznikajúcom pri výrobe alkoholu) ([24]).

4.10. Niektoré členské štáty už z rozmanitých dôvodov pracujú na znižovaní stavov hospodárskych zvierat (napr. Holandsko). Takéto znižovanie možno administratívnoprávne nariadiť alebo usmerňovať trhovými ekonomickými nástrojmi. EHSV sa popri jasných normách ochrany životného prostredia a dobrých životných podmienok zvierat vyslovuje primárne za trhovo orientované riešenia, ktorými sa vytvárajú podmienky budovania nových regionálnych hodnotových reťazcov, ktoré sú sebestačné, a nie trvalo závislé od dotácií. Zároveň by mali otvárať nové perspektívy pokiaľ možno všetkým chovateľským podnikom. Okrem toho musia pokiaľ možno všetkým poľnohospodárom v EÚ umožniť udržateľne vyrábať a zabezpečiť si živobytie. To si vyžaduje ochranu pred nekalou súťažou a nekalými obchodnými praktikami, a preto je počas transformácie smerujúcej ku globálnemu udržateľnému systému výživy potrebné podporovať trhovú silu poľnohospodárov.

4.11. Z tohto všetkého opäť vyplýva, že v udržateľnej stratégii EÚ pre rastlinné bielkoviny a oleje sa musí zohľadňovať celý systém poľnohospodárstva a výživy, pretože izolovanou stratégiou pestovania sa pokrok nedosiahne.

4.12. Trhové mechanizmy musia byť orientované tak, aby odrážali skutočné sociálne, spoločenské a ekologické náklady. Zlyhania trhu môžu byť korigované štátnymi zásahmi založenými na faktoch a vedeckých poznatkoch, pričom cieľom je dosiahnuť optimálny kompromis medzi nákladmi a prínosmi pre spoločnosť pri zohľadnení všetkých záujmov.

V Bruseli 27. októbra 2022

Predsedníčka
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Christa SCHWENG

([23]) Stanovisko EHSV na tému *Návrh smernice Európskeho parlamentu a Rady o podpore využívania energie z obnoviteľných zdrojov* (Ú. v. EÚ C 77, 31.3.2009, s. 43).

([24]) Pri lisovaní repky olejnej sa získa približne 1/3 oleja a 2/3 tvoria výlisky.